

Литература

1. Blanke Jennifer. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 / Jennifer Blanke, Thea Chiesa. – World Economic Forum. – Geneva, Switzerland. 2011 – 501 p.
2. Федеральный закон «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации». – [Действующий от 24 ноября 1996 г. N 132-ФЗ в редакции от 03.05.2012 г.]. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140405/>
3. Приказ Министерства спорта, туризма и молодежной политики «Об утверждении порядка классификации объектов туристской индустрии, включающих гостиницы и иные средства размещения, горнолыжные трассы, пляжи». – [Действующий от 25 января 2011 г. N 35]. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mnogozakonov.ru/catalog/date/2011/1/25/65942/>
4. Приказ Федерального агентства по туризму от «Об утверждении Стратегии развития туризма в Российской Федерации на период до 2015 года». – [Действующий от 6 мая 2008 г. N 51]. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/6389181/>
5. Постановление Правительства РФ «О Федеральной целевой программе «Развитие внутреннего и въездного туризма в Российской Федерации (2011-2018 годы)». – [Действующий от 2 августа 2011 г. № 644]. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gov/results/16241/>

338.485

*Колесник В.І., д.е.н., професор,
ТНУ імені В.І.Вернадського*

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Туризм здійснює стимулюючий вплив на розвиток окремих видів економічної діяльності, зокрема транспорт, готелі та ресторани, роздрібна торгівля, харчова промисловість, будівництво, зв'язок, страхування, діяльність у сфері відпочинку та розваг, культури та спорту. Туристична діяльність стимулює поживлення місцевої економіки, підтримує існування та розвиток національної культурної спадщини [1]. Туристична галузь є важливим підґрунтям підвищення якості життя, сприяє створенню додаткових робочих місць, поповненню валютних запасів держави, підвищення його авторитету на міжнародному рівні. В економічній літературі на разі відсутні методичні розробки щодо визначення статистичними методами впливу туризму на результати економічної діяльності держави та регіонів.

Виходячи з цього, метою статті є розроблення методичних положень статистичного оцінювання внеску курортно-рекреаційного комплексу в валовий продукт економічної системи держави та окремих регіонів, а саме:

- визначення переліку установ що надають курортно-рекреаційні послуги, та їх належність до окремих видів діяльності;
- установлення порядку використання інформаційної бази показників для таких установ;
- визначення переліку установ (видів діяльності) які спричиняють непрямий вплив на результати діяльності курортно-рекреаційної системи;
- врахування фактору сезонності при оцінці величини валової доданої вартості (ВДВ) окремих видів економічної діяльності [2].

Вищеперераховані установи, відповідно до розподілу на класи й підкласи, належать до різних секцій [3]. У зв'язку з цим в офіційних статистичних розробках відсутня єдина система показників, які характеризують об'ємні вартісні параметри діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу (КРК).

Оскільки наразі в Україні туризм не враховується органами статистики як галузь таке визначений як окремий вид економічної діяльності у міжнародному класифікаторі видів економічної діяльності, то виникає проблема оцінки його валової доданої вартості.

Оцінка економічної ефективності розвитку туризму здійснюється через відповідні базові показники, які визначаються та розраховуються спеціально. Відповідно до діючої класифікації, установи, що надають курортно-рекреаційні послуги, належать до таких видів економічної діяльності (рис. 1):

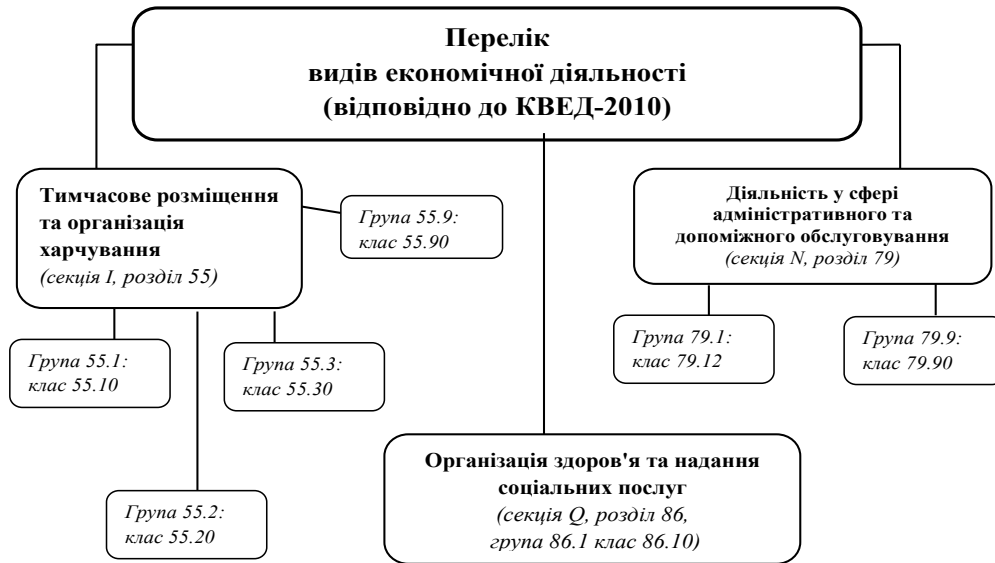

Рис. 1. Перелік видів економічної діяльності

Підприємства зазначених видів діяльності надають різні звіти: форма №1-курорт «Звіт про діяльності курортної установи», форма №1-готель «Звіт про роботу готелів», форма № 1-послуги «Звіт про обсяги реалізованих послуг». Крім цього, інформація про обсяги наданих послуг міститься в формі №1-підприємство «Звіт про основні показники діяльності підприємства» [4].

Таким чином, результати статистичних спостережень дозволяють виконати розрахунки узагальнюючого параметра розвитку курортно-рекреаційного комплексу.

Розрахунок валової доданої вартості, утвореної на підприємствах КРК, доцільно здійснювати, дотримуючись алгоритму (рис. 2) [5]:

Рис. 2. Алгоритм розрахунку ВДВ на підприємствах курортно-рекреаційного комплексу

Загальна величина валової доданої вартості курортно-рекреаційного комплексу розраховується як різниця між сумою валового випуску всіх галузей і їх проміжного споживання: Зміна величини ВДВ за ряд років наведено в таблиці 1:

$$ВДВ_{КРК} = ВВ_{КРК} - ПС_{КРК} \quad (1)$$

Слід зазначити, що вищевказані розрахунки та їх результати відображають внесок винятково курортних галузей і їх діяльності на величину ВДВ. Разом із тим на розвиток економічної системи регіону впливають ті галузі, діяльність яких залежить від курортної сфери.

Динаміка ВДВ галузей КРК

Роки	Абсолютне значення, тис. грн.	Ланцюговий темп зростання, %
2006	2511	137,3
2007	3214	128,0
2008	4052	126,1
2010	4397	108,5
2011	5328	121,2

До таких видів діяльності можна віднести: роздрібну торгівлю, ресторанне господарство, культуру, транспорт, тобто галузі, що є складовими соціальної інфраструктури КРК. Мультиплікативний вплив таких супутніх курортних видів діяльності на інші сектори економіки назвемо непрямим ефектом.

Величина ВДВ регіону, що створюється під впливом курортно-рекреаційної діяльності, визначається за схемою (рис. 3):

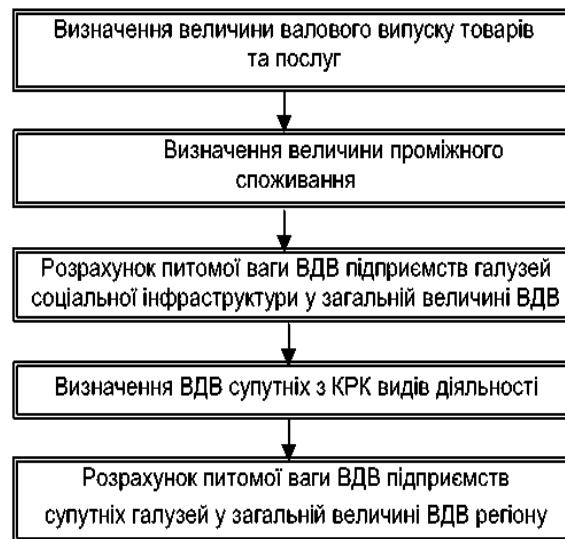

Рис. 3. Визначення величини ВДВ, створеної в галузях соціальної інфраструктури курортно-рекреаційної діяльності

Необхідні для розрахунку ВДВ показники валового випуску та проміжного споживання супутніх видів діяльності, що перебувають під впливом діяльності курортно-рекреаційного комплексу, відсутні в існуючій інформаційній базі регіональної статистики. Інакше кажучи, наявна інформація про результати діяльності певної групи підприємств відображає результати їхньої роботи з урахуванням усіх факторів, у тому числі й курортного. Для визначення обсягів товарів і послуг, що надаються підприємствами, які знаходяться під впливом функціонування курортно-рекреаційного комплексу, необхідна розробка спеціальної методики їхнього розрахунку.

Діяльність підприємств перерахованих сфер в період санаторно-курортного сезону досягає максимального рівня. Тому при розрахунку внеску до ВДВ діяльності підприємств КРК, пов'язаний з ним розвиток соціальної інфраструктури варто розглядати з позиції сезонного фактора. Для розрахунку валового випуску на підприємствах курортно-рекреаційного комплексу в період масового прибуття відпочиваючих, зіставимо фактично сформований показник за рік із розрахунковим його значенням у період “завмирання” санаторно-курортної та туристичної діяльності в регіоні (як свідчать статистичні дані, такими часовими інтервалами є січень і лютий).

Розглянемо алгоритм вищевказаного розрахунку на прикладі діяльності підприємств роздрібною торгівлі в 2010 році [6].

За статистичними даними, валовий випуск (ВВ), що фактично склався в 2010 році на підприємствах роздрібною торгівлі одного з регіонів становив 3386 млн. грн. У січні цього року, тобто в період практичної відсутності діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу, показник дорівнював $ВВ_{січ.} = 56,9$ млн. грн., а в розрахунку на рік:

$$ВВ_{розр. рік} = ВВ_{січ.} * 12 \text{ мес.} = 85,9 \text{ млн. грн.} * 12 \text{ мес.} \approx 1031,4 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, приріст випуску в сфері роздрібної торгівлі за рахунок діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу склав:

$$\Delta BB = BB_{\text{факт. рік}} - BB_{\text{розн. рік}} = 3386,0 - 1031,4 = 2354,6 \text{ млн. грн.}$$

Частка приросту випуску (δ) (коефіцієнт приросту) у фактичному випуску може бути представлена таким співвідношенням:

$$\delta = \frac{\Delta BB}{BB_{\text{факт. рік}}} \quad (2)$$

за даними 2005 р. вона дорівнює $\delta = 0,695$ (69,5%).

Аналогічним чином проведені розрахунки і за іншими видами економічної діяльності, на які впливає діяльність курортно-рекреаційного комплексу.

Як видно з результатів, наведених у таблиці 2 сфера роздрібної торгівлі більшою мірою залежить від перебігу курортного сезону в регіоні: протягом 2001–2006 рр. коефіцієнт приросту (δ), що характеризує ступінь впливу діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу на галузь, варіює від 69,5% до 77,0% (для порівняння, на пасажирському транспорті аналогічний показник змінюється в межах 42,0% – 48,1%, у сфері ресторанного господарства – від 35,1 до 47,2%).

Таблиця 2

Фрагмент розрахунку приросту валового випуску в окремих сферах за рахунок діяльності курортно-рекреаційного комплексу

Показники за роками	Ресторанне господарство	Роздрібна торгівля	Культура	Пасажирський транспорт
2006 р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	54,0	820,4	66,5	47,1
Коефіцієнт приросту, δ , %	47,2	77,0	66,3	43,6
2007 р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	46,3	920,3	94,9	46,1
Коефіцієнт приросту, δ , %	35,4	75,2	66,3	45,9
2008 р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	62,2	1191,6	89,5	62,4
Коефіцієнт приросту, δ , %	42,1	76,4	56,7	48,1
2009 р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	74,4	1370,5	105,5	42,2
Коефіцієнт приросту, δ , %	41,6	75,0	52,5	45,8
2010 р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	104,0	1790,0	120,3	42,3
Коефіцієнт приросту, δ , %	45,5	72,4	51,5	42,0
2011р.				
Приріст валового випуску, $\Delta BB_{\text{КРК}}$, млн. грн.	91,3	2354,6	126,8	54,5
Коефіцієнт приросту, δ , %	35,1	69,5	50,7	46,0

Валовий випуск галузей соціальної інфраструктури курортно-рекреаційного комплексу одержується шляхом підсумовування відповідних показників по ресторанному господарству, роздрібній торгівлі, культурі

та пасажирському транспорту. Сумарна величина валового випуску зменшена на показник проміжного споживання дорівнює валовій доданій вартості ВДВ за колом обстежених видів діяльності.

Наведені у табл. 2 коефіцієнти приросту валового випуску за рахунок діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу беруться за основу для розрахунку впливу діяльності відповідних галузей на величину. Результати розрахунку валової доданої вартості галузей соціальної інфраструктури (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка ВДВ галузей соціальної інфраструктури

Роки	Абсолютне значення, млн. грн.	Ланцюговий темп зростання, %
2006	1536	128,2
2007	2255	146,8
2008	2616	116,0
2009	2748	105,0
2010	3326	121,0

Порівняльний аналіз базових темпів зростання галузей курортно-рекреаційного комплексу та окремих галузей соціальної інфраструктури, їх аналіз указує на стійку тенденцію до зростання цього показника та підтверджує синхронність зростання показника валової доданої вартості (табл. 4).

Таблиця 4

Темпи зростання валової доданої вартості

Роки	Базовий темп зростання галузей, % (2005-100)	
	КРК	соціальної інфраструктури
2006	137,3	128,0
2007	175,7	188,2
2008	221,5	218,4
2009	240,4	229,4
2010	291,3	277,6

Заключним і найважливішим етапом цієї методики є оцінка внеску валової доданої вартості курортно-рекреаційного комплексу і галузей соціальної інфраструктури в загальну величину валової доданої вартості економіки (табл. 5).

Таблиця 5

Оцінка внеску ВДВ курортно-рекреаційного комплексу і галузей соціальної інфраструктури у ВДВ економіки регіону

Показники	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
ВДВ у цілому по економіці АР Крим, тис. грн.	14853	19607	25647	26174	30799
ВДВ, створена в курортно-рекреаційному комплексі, тис. грн.	2511	3214	4052	4397	5328
ВДВ, створена в галузях соціальної інфраструктури (з урахуванням сезонності), тис. грн.	1536	2255	2616	2748	3326
Питома вага ВДВ курортно-рекреаційного комплексу в загальному обсязі ВДВ АРК, %	16,9	16,4	15,8	16,8	17,3
Питома вага ВДВ соціальної інфраструктури в загальному обсязі ВДВ АРК, %	10,3	11,5	10,2	10,5	10,8
Питома вага ВДВ курортно-рекреаційного комплексу і соціальної інфраструктури в повному обсязі ВДВ АРК, %	27,2	27,9	26,0	27,3	28,1

Підсумкова інформація дозволяє зробити певні висновки. Питома вага (частка) ВДВ курортних установ в загальному обсязі ВДВ регіону має стійку тенденцію до зростання. Протягом усього досліджуваного періоду частка «прямого» впливу залишається декілька вищою, ніж частка «непрямого», що ще раз підтверджує пріоритетність цієї сфери в регіоні. Таким чином, використовуючи розроблені методичні положення, одержуємо результат, що характеризує вплив діяльності курортно-рекреаційної сфери та супутніх галузей на результативний показник соціально-економічного розвитку держави та окремих регіонів.

Література

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95>
2. Наказ Державного комітету статистики «Методологічні положення зі статистики туризму» від 23.12.2011 № 372 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog
3. Наказ Державного комітету статистики «Про затвердження Концепції запровадження у державну статистичну діяльність переглянутої версії стандартної міжнародної Класифікації видів економічної діяльності» від 08.04.2009 № 120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Закон України «Про державну статистику» від 17.09.1992 № 2614-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>
5. Методологічні положення зі статистики / [за ред. О.Г. Осауленка]; Держкомстат України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – Вип. 2. – Т. 1. – 504 с.
6. Статистичний щорічник Автономної Республіки Крим за 2011 рік : [стат. зб.] / [за ред. В.І. Колеснік]. – Сімферополь: ГУ статистики в АР Крим, 2011. – 557 с.

338.43

*Маркіна І.А., д.е.н., професор,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПЛОДООВОЧЕВОГО КОМПЛЕКСУ

Головним питанням концепції розвитку продовольчого ринку України виступає формування економічного механізму функціонування його сегментів, серед яких важливу роль відіграє ринок плодоовочевої продукції. Рівень розвитку ринку плодоовочевої продукції в країні визначається, в першу чергу, обсягами виробництва відповідних продуктів. В умовах модернізації національної економіки виробництво плодоовочевої продукції є одним з основних напрямків сільського господарства. Розвиток плодоовочевої промисловості надає прямий вплив на рівень забезпеченості населення продовольством.

Кліматичні умови України дозволяють вирощувати свіжі фрукти, овочі і ягоди у великій кількості та широкому асортименті. На цій основі в країні розвивається галузь переробки сільськогосподарської продукції, що включає в себе підприємства з виробництва плодоовочевих консервів, овочевих і фруктових соків, вино-горілчаних виробів, безалкогольних напоїв, фруктових та овочевих пюре, паст і сиропів, сушених і заморожених фруктів і овочів. В останні роки в Україні прийнято низку заходів, спрямованих на самозабезпечення населення плодоовочевою продукцією. Між тим, Україна має величезний потенціал збільшення виробництва плодоовочевої продукції як для забезпечення внутрішнього ринку, так і збільшення експорту.

Наявність промисловості з переробки сільськогосподарської продукції, здатної виробляти конкурентоспроможні на зовнішніх ринках товари, є важливою умовою економічного зростання країн, де сільське господарство займає значну частку у валовому внутрішньому продукті. Розвиток переробної промисловості дозволяє диверсифікувати експорт і збільшити доходи від нього, а також знизити ризик коливань цін на сільськогосподарську сировину на зовнішніх ринках. При цьому для економіки країни в цілому розвиток плодоовочевої промисловості як сфери переробки сільськогосподарської сировини, більш вигідний, ніж відправка свіжих фруктів і овочів на експорт. Плодоовочева промисловість здатна виробляти продукцію, що відповідає більш різноманітним потребам (плодоовочеві консерви, джеми і варення, напої). Вартість цієї продукції повинна бути вище, ніж свіжих овочів і фруктів, оскільки в переробній промисловості здійснюються дії по підготовці їх до споживання і пристосуванню до специфічних потреб і смаків споживача. Але це відбувається тільки в тому випадку, коли зусилля в сфері виробництва і маркетингу досягають своїх цілей і продукт переробки сільськогосподарської плодоовочевої сировини знаходить збут на внутрішньому або зовнішньому ринку. У цьому сенсі переробка, як і розвиток плодоовочевої промисловості, не може бути самоціллю, а лише засобом для збільшення конкурентоспроможності економіки і доходів населення.

Проведена в Україні економічна реформа в АПК призвела до негативних кінцевих результатів, система ринкових відносин, що склалася в плодоовочевому господарстві України, недостатньо ефективна і не сприяє в необхідній мірі його стабілізації і подальшому розвитку. Відсутність умов для розширеного відтворення в сільському господарстві, система неплатежів, високий диспаритет цін на